

Nagy László ny. ezredes:

A HIBRID HADVISELÉS MEGJELENÉSE A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

DOI: [10.35926/HSZ.2022.5.9](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.5.9)

ÖSSZEFOGLALÓ: A 21. század első két évtizedében a biztonságpolitikai témakörben az egyik leggyakrabban használt fogalom a hibrid hadviselés volt, melyet a szakirodalmi források a 21. század „termékeként” jellemeztek. A szerző jelen írásában ezt a megállapítást kívánja cáfolni néhány esettanulmány tükrében, amelyek kivétel nélkül a hitleri Német Birodalomnak a második világháborút megelőző, de a háború irányába mutató lépéseivel kapcsolatosak. Anélkül, hogy más történelmi eseményeket is bevonna az elemzésbe, azt a népszerű (köz-)mondást kívánja illusztrálni, hogy nincs új a nap alatt.

KULCSSZAVAK: hibrid hadviselés, világháború, Hitler, versailles-i békeszerződés

A SZERZŐRŐL:

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

BEVEZETŐ

A hibrid hadviselés témájával igen széles körű szakirodalom foglalkozik, a magyar források szerzői közül érdemes megemlíteni – a teljesség igénye nélkül – Rác András, Simicskó Istvánt, Kiss Álmos Pétert, Resperger Istvánt, Jójárt Krisztiánt, Porkoláb Imrét, Deák Anitát. Magát a kifejezést először 2002-ben használta a magyar származású amerikai tengerészgyalogos őrnagy, William Nemeth, aki a csecsen háborúk hadviselési eljárásainak elemzése kapcsán vezette azt be.¹ Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének hivatalos terminológiája és ennek megfelelően a tagállamok szakirodalma is széleskörűen él ezzel a fogalommal, amelynek azonban éppúgy nincs kizárólagos és egyértelmű meghatározása, mint az aszimmetrikus hadviselésnek, a terrorizmusnak és a széleskörűen értelmezett biztonságpolitika sok más alapfogalmának. Ugyanakkor a szakirodalomból ki lehet mazsolázni sok alapvető jellemzőt és tételt, amelyekre jelen tanulmány is kitér. Abban azonban megegyezni látszanak a szakirodalmi források, hogy a fogalom maga – annak tartalmi elemeivel együtt – a 21. század „terméke”.

A HIBRID HADVISELÉSRŐL

Lényegében a hibrid háború vagy hibrid hadviselés fogalma a Valerij Geraszimov tábornok, orosz vezérkari főnök által 2013-ban publikált tanulmánnyal összefüggésben terjedt el a köztudatban, és ezért kezdték *Geraszimov-doktrínaként* is nevezni.² A fogalom elterjedését

¹ William J. Nemeth: Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare. Monterey: Naval Postgraduate School, 06. 2002. <https://core.ac.uk/download/pdf/36699567.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

² Valerij Geraszimov: A tudomány szerepe az előrelátásban (Rolj nauki v predvigenyii). Vojenno-promüslennij Kurjer, 2013/8. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

nagymértékben elősegítették a 2014-ben bekövetkezett ukrainai események, az orosz–ukrán konfliktus, amelyek egyes szakaszait – elsősorban a Krím-félsziget annektálását – sokan a hibrid hadviselési *elmélet* tipikus *gyakorlati megvalósulásának* tekintették. (Annak ellenére egyébként, hogy maga Geraszimov tábornok a tanulmányban nem használta a „hibrid” kifejezést, helyette a nem-lineáris háború megnevezést alkalmazta.)

Mindenesetre a lényeg abban fogalmazható meg (a Geraszimov-doktrína szerint), hogy a nem-katonai és a katonai eszközök alkalmazását *4:1 arányban* javasolja az orosz vezérkari főnök.³ Mivel a NATO is hibrid hadviselésnek kezdte titulálni Oroszország 2014-es ukrainai tevékenységét, és a nyugati közbeszédben is ez a fogalom terjedt el, jelen tanulmányban ezt a kifejezést fogom alkalmazni.

A hibrid háborúban olyan kifejezetten új elemek nem jelennek meg, melyeket eddig ne láttunk volna. Nem véletlenül hivatkoznak az elemzők – magyarázatként – az *aszimmetrikus hadviselés* jellemzőire, az *indirekt* módszerek használatára vagy a lakosság befolyásolásának a hagyományára. Utalnak arra, hogy már Clausewitz is különbséget tett direkt és indirekt hadviselés között.⁴

A hibrid hadviselés elméletének vizsgálatakor azonban egy sajátosság azonnal nyilvánvalóvá válik: azzal, hogy olyan nem-konvencionális eszközök kerülnek előtérbe, mint a diplomáciai és gazdasági nyomásgyakorlás, a pszichológiai vagy információs hadviselés, maga a háború nem hagyományos katonai értelemben kényszeríti térdre a megtámadott országot, hanem annak *működését* teszi lehetetlenné.

A hibrid hadviselésen egy *állandósult háborús helyzetet* kell értenünk, ahol a hagyományos fegyveres erők szerepe eleinte háttérbe szorul, és csak akkor kerülnek tényleges alkalmazásra, mikor a nem-konvencionális nyomásgyakorló eszközök nem érik el a hatásukat (vagy a támadó fél úgy véli, hogy azt a nemzetközi viszonyok lehetővé vagy éppen szükségessé teszik). A nem-konvencionális eszközök fogalmába lényegében minden olyan elem beletartozik, mely hozzájárul egy ilyen állandó háborús érzethez, tehát a diplomáciai, politikai, gazdasági nyomásgyakorlástól és a propaganda eszköztárának igénybevételétől kezdve a „békefenntartók” államosztatásán át a szeparatizmus támogatásáig. A 21. századi hibrid hadviseléssel kapcsolatban a szakértők többsége fontosnak tartja kiemelni azt a sajátosságot, hogy – a *gerilla-hadviselésben* (vagy általánosabban az aszimmetrikus hadviselésben) megszokottaktól eltérően – a hibrid hadviselést alkalmazó, támadó, kezdeményező fél *lehet az erősebb*.

A HIBRID HADVISELÉS FÁZISAI

Figyelemre méltó sajátossága a hibrid hadviselésnek, hogy viszonylag jól megkülönböztethető *fázisokra* lehet bontani (elsősorban a támadó fél szempontjából). Ezen fázisok tartalma kivonatossan az alábbiakban foglalható össze:⁵

1. Ellentétek (rejtett) kialakulása:

- a sebezhető pontok felmérése az államigazgatásban, a fegyveres erőknél, a gazdaságban, a társadalomban;

³ Lásd többek között Rácz András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. KKI-Tanulmányok, 2014. 10. 15. <http://kki.gov.hu/download/2/80/c0000/R%C3%A1cz%20Andr%C3%A1s%20hibrid%20h%C3%A1bor%C3%BA.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 28.)

⁴ Carl von Clausewitz: A háborúról. Athenaeum, Budapest, 1917, 33.

⁵ Lásd többek között Simicskó István: A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. Hadtudomány, 2017/3–4. http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

- a támadóhoz lojális civil és politikai szervezetek létrehozása, megerősítése;
- diplomáciai és médiapozíciók kialakítása a nemzetközi közvélemény befolyásolása céljából.

2. Feszültség keltése:

- a politikai és diplomáciai nyomásgyakorlás megkezdése;
- szövetségek alakítása a célországgal szemben;
- befolyásolásra alkalmas gazdasági pozíciók létrehozása;
- a feltételek megteremtése a központi hatalommal szembeni tevékenységhez;
- elégedetlenségi mozgalmak előkészítése, etnikai, vallási és társadalmi feszültségek gerjesztése;
- katonai erődemonstráció.

3. A konfliktus kialakítása:

- a válságállapot kialakítása a teljes célkörnyezetben (válságkörzetként való definiálás minden lehetséges fórumon);
- a politikai, diplomáciai, gazdasági nyomás fokozása, szankciók bevezetése;
- zavargások, felkelések kirobbantása;
- a biztonsági erők lekötése;
- az államigazgatás működésének akadályozása.

4. A számba jöhető katonai erők felvonulása a kijelölt körzetekbe.

5. A válság elmélyítése:

- a katonai nyomásgyakorlás fokozása;
- a különleges műveleti erők aktivizálása;
- a gazdaság működésének blokkolása;
- egyes körzetek ellenőrzés alá vonása.

6. A válság megoldása:

- a meggyengített hatalmi berendezkedés megdöntése;
- új struktúrák kialakítása;
- a támadóhoz lojális vezetés hatalomra juttatása.

7. A konfliktus utáni rendezés:

- az új vezetés diplomáciai elismertetése,
- a kedvező politikai, katonai, gazdasági helyzet megszilárdítása.

Az *információs technológiák* és a kiberhadviselés elemeinek alkalmazása különböző intenzitással végigkíséri minden egyes fázis végrehajtását.

NÉMETORSZÁG AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Köztudott, hogy Németország (a Német Császárság), mint a *központi hatalmak* meghatározó állama legyőzöttként került ki az első világháborúból. A béke feltételeit a győztesek, az *antant* államai diktálták.

Németország 1919. június 28-án írta alá a *versailles-i békeszerződést*. A győztes hatalmak területi, katonai és gazdasági büntető intézkedéseket róttak a legyőzött országra.

Ami a területi változásokat illeti (lásd az alábbi térképet): Nyugaton Németország visszaadta Franciaországnak Elzász-Lotaringiát, amelyet több mint 40 évvel korábban szerzett meg, ezenkívül Belgium megkapta Eupen és Malmédy városát. Az iparilag fejlett Saar-vidéket (a térképen 4-es számmal jelölve) 15 évre a Népszövetség felügyelete alá helyezték.⁶ Dánia megkapta Észak-Schleswiget (1). Végül demilitarizálták a Rajna-vidéket (3), ami azt jelentette, hogy a területen nem lehetett jelen semmilyen (német) haderő vagy erődítmény. Keleten Lengyelország megkapta a Németországtól elcsatolt Nyugat-Poroszország egyes részeit és (Észak-) Sziléziát (5). Danzig német többségű városa a Népszövetség védelme alatt álló szabadváros lett,⁷ a Balti-tenger partján, Kelet-Poroszországban található Memel-vidék (6) pedig litván fennhatóság alá került. Ezenkívül Csehszlovákiához került Hultschin körzete. Németország összességében európai területeinek 13 százalékát (körülbelül 70 ezer km²) veszítette el.

A térképen látható területi korrekciók Hitler hatalomra kerüléséig (1933. január) nem módosultak.

1. kép Németország területi veszteségei a versailles-i békeszerződésnek megfelelően

(Forrás: *The Times atlas: Második világháború. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1995, 28.*)

⁶ A Népszövetséget vagy Nemzetek Szövetségét (magyarul mindkét elnevezés elfogadott, sőt előfordul a Nemzetek Ligája – League of Nations – is) Woodrow Wilson amerikai elnök kezdeményezésére 1920. január 10-én alapították meg Genfben, 1946-ig létezett.

⁷ Danzig (szabadváros vagy szabadállam) ma Gdansk néven Lengyelország legfontosabb kikötője.

Az alábbiakban – csupán a felsorolás szintjén – jelzem azokat a sarkalatos dátumokat és eseményeket, amelyek tulajdonképpen elvezettek a második világháború kitéréséig, illetve a háború első hónapjának történetéig. Ezen események jelentős hányada döntő befolyással bírt a térképen ábrázolt területek sorsára és hovatartozására, ráadásul néhány közülük bizvást tekinthető a „*korai hibrid hadviselés*” reprezentánsának.

1923. január 11.: A franciák és a belgák megszállják a Ruhr-vidéket.
 1925. november: A locarnói konferencia.
 1926. szeptember 8.: Németországot felveszik a Népszövetségbe.
 1928. augusztus 27.: A Briand-Kellogg-paktum: Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország és Japán kötelezettséget vállal az agressziótól való tartózkodásra.⁸
 1933. január 30.: Hitler hatalomra kerülése.
 1933. október 14.: Németország kilép a Népszövetségből.
 1934. január 26.: Német–lengyel megnehtámadási egyezmény.
 1934. augusztus 1.: Hitler elrendeli a légierő felállítását, valamint a hadsereg és a haditengerészet bővítését.
 1934. szeptember 18.: A Szovjetunió belép a Népszövetségbe.
 1935. január 13.: A Saar-vidék lakossága a Németországhoz való visszatérésre szavaz (maga a visszatérés március 7-én történt meg).
 1935. március 16.: Németország megtagadja a békeszerződés korlátozó rendelkezéseinek teljesítését.
 1935. május 2.: Francia–szovjet kölcsönös segítségnyújtási szerződés.
 1935. május 16.: Csehszlovák–szovjet barátsági és megnehtámadási szerződés.
 1935. június 18.: Angol–német flottaegyezmény.
 1936. március 7.: Németország visszafoglalja a Rajna-vidéket.
 1936. augusztus 24.: Kétéves kötelező katonai szolgálat Németországban.
 1936. november 25.: Az Antikomintern-paktum (Németország és Japán kommunista- és szovjetellenes szövetsége).
 1937. november 17–21.: A brit külügyminiszter megbeszélése Hitlerrel a Szudéta-vidék kérdéséről.
 1938. március 12.: Az Anschluss (német csapatok elfoglalják Ausztriát).
 1938. április 23.: A szudétanémetek teljes autonómiát követelnek.
 1938. augusztus 12.: Németország mozgósítást rendel el.
 1938. szeptember 7.: A szudétanémetek megszakítják a tárgyalásokat a csehszlovák kormányval.
 1938. szeptember 30.: Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Olaszország a müncheni egyezményben megállapodnak, hogy a Szudéta-vidéket átadják Németországnak.
 1938. október 1.: A német hadsereg behatol a Szudéta-vidékre.
 1938. október 10–19.: Magyar–csehszlovák – eredménytelen – tárgyalások, a müncheni négyek döntőbírósi felkérése.

⁸ Jelen tanulmányban az Egyesült Királyság helyett következetesen a Nagy-Britannia – általánosan elfogadott – megnevezést használom.

1938. november 2.: Az első bécsi döntés: etnikai revízió, Magyarország visszakap 12 ezer km² területet, a már autonóm Szlovákia és Kárpátalja déli sávját, Németország megkapja Pozsonyligetfalut és Dévényt.
1938. december 6.: Francia–német megnemtámadási egyezmény.
1939. március 14.: Megalakul az önálló Szlovákia (Tiso vezetésével).
1939. március 15–16.: Németország feldarabolja Csehszlovákiát (Cseh–Morva Protektorátus).
1939. március 15–18.: Magyarország elfoglalja a maradék – március 14-én Ruszinföld néven önállósuló – Kárpátalját is, és konfliktusba keveredik Szlovákiával.
1939. március 22.: Németország annektálja a Memel-vidéket.
1939. március 23.: Lengyelország elutasítja a Danziggal kapcsolatos német követeléseket.
1939. április 7.: Olaszország csatlakozik az Antikomintern-paktumhoz.
1939. augusztus 23.: Német–szovjet megnemtámadási szerződés (Molotov-Ribbentrop-paktum); angol–lengyel kölcsönös segítségnyújtási szerződés.
1939. augusztus 26.: Németország garantálja Belgium, Hollandia, Luxemburg és Svédország semlegességét.
1939. szeptember 1.: Németország betör Lengyelországba, annektálja Danzigot.
1939. szeptember 3.: Nagy-Britannia, Franciaország, Ausztrália és Új-Zéland hadat üzen Németországnak.
1939. szeptember 10.: Brit expedíciós erők felvonulása Franciaországban.
1939. szeptember 17.: A Szovjetunió megtámadja Lengyelországot, hat nap múlva a két támadó hadsereg eléri a német–szovjet demarkációs vonalat.
1939. szeptember 29.: Lengyelország felosztása, a lengyel hadjárat vége.

A VERSAILLES-I BÉKESZERZŐDÉS

Jelen tanulmányban nem foglalkozom a Németországgal kötött békeszerződés gazdasági vonatkozásaival, amelyek alapvetően a fizetendő jóvátételre vonatkoztak. Ami a katonai vonatkozásokat illeti, ide kívánczok Foch marsallnak, a francia csapatok főparancsnokának közismert, zseniális (bal)jóslata: *Ez nem béke, csak húsz évre szóló fegyverszünet.*⁹

Hitler a hatalom megragadásától, 1933 januárjától azon munkálkodott, hogy revansot vegyen a Németországot ért megaláztatásokért, és ennek érdekében mindenekelőtt megszüraduljon a békeszerződés katonai korlátozásaitól, illetve busásan visszaszerezze az elcsatolt területeket. Céljai érdekében a szó szoros értelmében semmilyen szélsőséges vagy aljas eszköztől nem riadt vissza.

Mint Ormos Mária megállapítja, tudatosan élt a szakadatlan megtévesztés, félrevezetés minden eszközével, mindennel és mindenkivel szemben. Zseniális megtévesztő volt.¹⁰

A későbbiek jobb megértéséhez kis időbeli kitérőt teszok.

1925 októberében zajlott a nagy jelentőségű locarnói konferencia, amelyen Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország és Olaszország képviselői vettek részt. Az öt ország kölcsönös biztonsági egyezményt kötött. Franciaország két külön megállapodásban kötelezte magát, hogy Lengyelország, illetve Csehszlovákia segítségére siet, ha – a szerződés esetleges összeomlása nyomán – valamelyiküket nem provokált támadás érné. Nagy-Britannia ünnepélyes kötelezettséget vállalt, hogy ha Franciaországot vagy Németországot érné nem

⁹ Idézi Winston Churchill: A második világháború. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999, 11.

¹⁰ Ormos Mária: Hitler. T-Twins Kiadó, 1994, 9.

provokált támadás, haladéktalanul a megtámadott segítségére siet. A konferencián azonban csak Nyugat-Európa békéjével foglalkoztak, abban a hiú reményben, hogy a megállapodást egy „keleti Locarno” követi majd. Németország viszont nem volt hajlandó lemondani keleti területi követeléseiről, nem fogadta el a békeszerződésnek Lengyelországra, Danzigra, a „lengyel korridorra” és Felső-Sziléziára vonatkozó rendelkezéseit.¹¹ (Mint közismert, ilyen „keleti” megállapodásra soha nem került sor.)

Visszatérve a békeszerződésre, annak előírásai szerint a *Saar-vidék* népszövetségi közigazgatás alá, a Rajna bal partja szövetségi megszállás alá került, a Rajna jobb partját pedig demilitarizálták.

A békeszerződésben rögzítették, hogy Németország a Saar-vidéket nem használhatja semmiféle katonai célra, valamint az állami erőszak gyakorlásáról (a rendőrség működtetéséről) is le kellett mondania a területen. A szerződés 1920. január 10-én lépett életbe, és 15 éves határidővel előírta egy népszavazás megtartását a terület hovatartozásáról.

A Saar-vidék 1900 km² területen terült el, és lakossága 800 ezer fő volt. Egy kormánybizottság látta el a kormányzási feladatokat, ténylegesen azonban a vidék francia felügyelet alatt állott. A békeszerződés értelmében Németország lemondott a Saar-vidéken bányászott kőszénről Franciaország javára. A terület vámjogilag is Franciaországhoz tartozott, pénzneme a francia frank volt.

A Saar-vidék lakossága nemzeti mozgalommal reagált a francia kormányzásra. A francia-barát párt a választásokon egyre kevesebb szavazatot kapott, a harmincas évek elején már csak 1%-ot tudott elérni. A franciaellenes érzelmeket módszeresen és tudatosan szította, a hazafias mozgalmat erőteljesen támogatta a berlini propaganda, amely ugrásszerűen föl erősödött 1933-tól kezdve.

1935. január 13-án zajlott le a *népszavazás*. Az etnikai összetételnek megfelelően a 477 ezer szavazó túlnyomó többsége a Németországhoz csatlakozás mellett döntött. A *Deutsche Front* nevű párt a választások során 90,8%-ot szerzett. A Népszövetség fennhatóságának megtartása mellett 46 ezer szavazatot adtak le, Franciaországhoz mindössze 2000 fő akart csatlakozni.¹²

Miután Hitler hatalomra került, a korábbi „jóvátételi politika” helyét minden vonatkozásban a *revizionista* elképzelések vették át.

Németország mindenekelőtt kilépett a Népszövetségből (1933. október), ahová egyébként csak 1926-ban vették fel. 1934. augusztus elsején Hitler – fittyet hányva a békeszerződés előírásaira – hivatalosan elrendelte a *légierő* felállítását, amelyet titokban, polgári tevékenységnek álcázva már a háborút követő években megkezdett a német katonai vezetés. A légierő megjelenése a német hadsereg hadrendjében nyilvánvaló provokáció volt a nyugati hatalmak irányába. Ráadásul Hitler egyidejűleg rendelkezett a *haditengerészet* jelentős megerősítéséről is. 1935. március 16-án Németország bejelentette, hogy a továbbiakban nem tartja magát nézve kötelezőnek a versailles-i szerződés katonai tevékenységet korlátozó intézkedéseit. Egy évvel később újabb provokatív lépés következett, a békeszerződés újabb pontjának semmibevétele: Németország bevezette a kétéves *kötelező sorszolgálatot*.

Németország egyértelműen fegyverkezett, erősítette hadseregét, a nyugati hatalmak pedig – részben pacifizmusból, részben abban a meggyőződésben, hogy még mindig jelentős erőfölényben vannak – tudomásul vették a tényeket. A katonai válaszlépésektől egyértelműen visszariadtak, a hivatalos – és teljesen eredménytelen – tiltakozáson kívül alig volt más

¹¹ Churchill: i. m. 18–19. A korridor Poroszországnak az a sávja, amelyet a békeszerződés Lengyelországnak ítélt, hogy közvetlen összeköttetést biztosítson neki Danzig szabadállammal és kijárást a tengerhez.

¹² Lásd többek között Ormos: i. m. 250.

eszközük, az egyébként is meglehetősen tehetetlen Népszövetség pedig a német kilépéssel már elveszített Németország felett bármiféle kontrollt.

Az új, egyértelműen revízióra törekvő német út egyik kezdeti állomása a *Rajna-vidék* visszaszerzése volt (a Saar-vidék teljesen legális visszatérésén túl).

A RAJNA-VIDÉK „VISSZASZERZÉSE”

A Rajna folyó völgye tehát demilitarizált övezetté vált a világháború után, ami jelentős stratégiai előnyt és biztonsági garanciát jelentett Franciaország számára egy esetleges újabb német támadás esetén. A locarnói szerződésben Németország kötelezettséget vállalt, hogy tiszteletben tartja a *Rajna-vidék* demilitarizálását, ezen kötelezettség betar(ta)tásának pedig két garانتálója volt: Nagy-Britannia és Olaszország.

1935 második felében, illetve 1936 tavaszán azonban Hitlert erősen kezdte foglalkoztatni a terület demilitarizált jellege. Mindenekelőtt a két garانتáló hatalom esetleges viselkedése aggasztotta egy német katonai lépés esetén. A brit külügyminisztérium viszont megértőnek bizonyult, amikor a „diszkriminatív” korlátozás megszüntetésének kérdése felmerült, sőt, a francia felet is igyekezett lebeszélni a francia–szovjet kölcsönös segítségnyújtási egyezmény aláírásáról. (Hitler ugyanis azt állította, hogy a francia–szovjet megállapodás sértene a locarnói egyezmény szellemét, így Németország sem fogja azt magára nézve kötelezőnek tekinteni.) Ugyanakkor Olaszország – az Etiópia ellen indított hadjárat okán rá kirótt gazdasági szankciók miatt – 1936 március legelején úgy döntött, hogy nem támogatja a helyzet fenntartására irányuló brit–francia álláspontot.

1936. március 7-én 10 órakor a német külügyminiszter magához hívatta a brit, a belga, a francia és az olasz nagykövetet, és bejelentette: Németország *25 évre szóló szerződést javasol*, amely intézkedne a Rajna mindkét partjának demilitarizálásáról, a légierők korlátozásáról, és ezenkívül előírná, hogy Németország meg nem támadási szerződést kössön keleti és nyugati szomszédaival.¹³ Két órával később viszont Hitler *bejelentette* a Reichstagban, hogy Németország felmondta a locarnói szerződést és megszüntette a demilitarizált övezetet. Mindeközben, már a reggeli órákban a Wehrmacht 30 ezer katonája *bevonult* a Rajna-vidékre. A német bevonulás, illetve a Rajna-vidék remilitarizálása és lényegében „visszafoglalása” tipikus hitleri blöff volt.

Hitler ugyanis nem ismerhette előre a nagyhatalmak reakcióját, bár nagy vonalakban tisztában volt azok mozgásterével. Bizonytalanságban tulajdonképpen csak az maradt, hogy Franciaország egymagában vállalkozik-e valamilyen katonai ellenlépésre. (Éppen ezért parancsba adták, hogy ha a német csapatok ellenállásba ütköznek, akkor azonnal vonuljanak vissza.) A német katonai akció azonban teljesen simán ment végbe. A népszövetségi hatalmak agresszorral nyilvánították Németországot és egy szolid elítéléssel lezárták a kérdést. Hitler pedig a maga család módján – nem utolsó ízben – kijelentette: ezzel Németország valamennyi területi követelése teljesült.¹⁴ Sajnos, a nyugati hatalmak minden alkalommal bedőltek ennek a csalárdságnak.

¹³ Churchill: i. m. 64.

¹⁴ Uo. 69.

AZ ANSCHLUSS

Ausztria katonai megszállását Hitler elengedhetetlennek tekintette a „cseh erőd” bevételéhez. 1938. február 20-án – Ausztriára és Csehszlovákiára célozva – kijelentette a Reichstagban: Két velünk szomszédos országban tízmillió német él, Németországnak pedig kötelessége védelmébe venni ezeket a honfitársait, és gondoskodni általános, személyes, politikai és ideológiai szabadságukról.¹⁵

Közbevetőleg: Hitler már 1936 júliusában megbízta a vezérkart, hogy dolgozzák ki Ausztria megszállásának tervét (*Fall Otto*). Egy évvel később a tervet véglegesítette.

1937. november 5-én ismertette szándékait a fegyveres erők parancsnokaival: Németországnak nagyobb *életterre* van szüksége, amelyet elsősorban Kelet-Európában (Lengyelországban, Fehéroroszországban és Ukrajnában) találhat meg. E célból nagyszabású háborút kell vívni és mellesleg ki kell irtani az említett területek lakosságának nagy részét.¹⁶

Hitler már a Mein Kampfban nyíltan kijelentette, hogy az *egész germán fajt* egyetlen birodalomba akarja olvasztani. Ausztria bekebelezésére azonban az is sarkallta, hogy ezzel nyitható kaput Németország előtt egyrészt Csehszlovákia, másrészt a tágas délkelet-európai térség felé.¹⁷

A hitleri *módszerek* jellemzésére vázlatosan felidézem a történeteket.

1934 júliusában a náci párt osztrák részlege meggyilkolta Dollfuß osztrák kancellárt. Ettől kezdve a berlini vezetés azon munkálkodott, mégpedig sikerrel, hogy lépésről lépésre erősítse az osztrák náci pozícióját. Mindenekelőtt azt sikerült elérnie, hogy Bécs engedélyezte a náci párt működését. 1938 elején Berlin már azt követelte, hogy az immár legálisan működő náci párt vezetőit vegyék be a kormányba. Február 12-én Schuschnigg osztrák kancellárt Berchtesgadenbe rendelték. Írásos ultimátumban követelték, hogy a náci Seyss-Inquartot nevezzék ki *belbiztonsági miniszterré*, részesítsék amnesztiában a bebörtönzött náciakat, és az osztrák náci pártot vegyék be a kormány által irányított hazafias frontba. Hitler maga is fogadta az osztrák kancellárt, aki – Ausztria katonai megszállásának kilátásba helyezése miatt – elfogadta a német követeléseket.

Február 24-én Schuschnigg tájékoztatta fentiekről az osztrák parlamentet. Kijelentette, hogy Ausztria ennél tovább nem hajlandó elmenni, és hogy az ország belpolitikai helyzetének megszilárdítása érdekében március 13-ára népszavazást tervez kiírni. Március 11-én reggel azonban hírek érkeztek, hogy Salzburnnál lezárták a német határt, megszakították a vasúti összeköttetést, és a müncheni német hadtestet menetkészültségbe helyezték. Dél előtt pedig Seyss-Inquart közölte a kancellárral, hogy Berlin követeli: egy órán belül *fűjják le a népszavazást*. Ha egy órán belül nem kapnak tőle pozitív választ, olybá veszik, hogy a belbiztonsági miniszternek nem volt lehetősége telefonálni, és ennek megfelelően fognak eljárni. A kancellár engedett. Negyedóra múlva a belbiztonsági miniszter a következő ultimátummal tért vissza: „A helyzet csak úgy menthető meg, ha a kancellár haladéktalanul lemond, és két órán belül Seyss-Inquartot nevezik ki kancellárrá. Ellenkező esetben Németország megszállja Ausztriát.” A kancellár benyújtotta lemondását, de Miklas elnök megmakacsolta magát, nem volt hajlandó egy náciit kinevezni kancellárrá. A német harckocsik március 13-án hajnalban bevonultak Bécsbe. Hitler bejelentette, hogy *megszűnt az Osztrák Köztársaság*, területe pedig beolvadt a Harmadik Birodalomba.¹⁸

¹⁵ Uo. 85.

¹⁶ Uo. 76.

¹⁷ Uo. 78.

¹⁸ Lásd többek között Churchill: i. m. 82.

Végbement az *Anschluss!*

Ez a lépés tovább erodálta az amúgy is ezer sebből vérző versailles-i szerződést. A nyugati hatalmak a korábbiakhoz hasonló módon reagáltak, azaz sehogy. A *Szovjetunió* viszont nemzetközi értekezletre tett javaslatot március 18-án, hogy megvitassák a helyzetet, konkrétan az 1935-ben megkötött francia–szovjet szerződés esetleges végrehajtását. A javaslat hűvös fogadtatásra talált.¹⁹

Hitler előtt pedig megnyílt az út Csehszlovákia „meghódítása” felé.

A SZUDÉTA-VIDÉK

Csehszlovákiára (pontosabban Csehországra) több okból is szüksége volt Hitlernek. Mindenekelőtt az a cél lebegett a szeme előtt, hogy minden németet a Harmadik Birodalomban egyesítsen, Csehország peremén, a közös határ mentén (az ún. Szudéta-vidéken) pedig mintegy 3 millió német élt. Nem kevésbé fontos volt számára, hogy kelet felé kitérítse a *német életteret*. Ugyanakkor nem elhanyagolható szempont volt a *fejlett cseh hadiipar* megkaparintása. És egy geopolitikai, geostratégiai tényező is ugyanebbe az irányba hatott: az általa elkerülhetetlennek tartott, Nagy-Britannia és Franciaország ellen folytatandó nyugati hadjáratban a független Csehszlovákia Németország hátában jelentős erőket kötött volna le (különösen, ha esetleg szovjet támaszpontként szolgált volna).

Hitler utasítására a német vezérkar már 1937 júniusától dolgozott Csehszlovákia megszállásának tervein. Churchill idézi a Nürnbergi Dokumentumok egyik vonatkozó mondatát: „A német fegyveres erők támadásának rendeltetése megakadályozni, hogy Csehszlovákia [...] hátulról veszélyeztesse a nyugati hadműveleteket, továbbá az orosz légierőt megfosztani csehszlovákiai hadművelési bázisainak jelentős részétől.”²⁰

Jellemző a hitleri vezetés álnokságára, hogy az *Anschluss* napján Göring megnyugtatta a berlini csehszlovák követet, miszerint „Németország semmi rosszat nem tervez Csehszlovákia ellen, erre becsületszavamat adom”. Az ausztriai bevonulás közben viszont Hitler azt találta mondani Halder tábornoknak: „Most aztán kutyaszorítóba kerülnek a csehek.”²¹

Másnap, március 14-én pedig a francia miniszterelnök ígérte meg a párizsi csehszlovák követnek, hogy Franciaország minden körülmények között állni fogja Csehszlovákiának adott szavát, amely a még 1925-ben, a locarnói konferencián megkötött francia–csehszlovák szerződésből fakad.²²

Időközben Németország fokozta a cseh kormányra nehezedő *nyomást*, egyidejűleg *bátorította* a fasiszta irányultságú szlovák vezetés önállósulási törekvéseit.

Március 29-én Ribbentrop külügyminiszter megbeszélést tartott Henleinnel, a cseh földön tevékenykedő náci párt (Szudétanémet Hazafias Front) vezetőjével, és választa a követendő taktikát: nagy propagandakampány keretében a világ elé kell tárni a szudétanémetek „elnyomását”, majd *autonómiát kell követelni* a Németországgal határos területek, azaz a Szudéta-vidék számára.²³ Hitler a következőképpen szabta meg Henlein számára a követendő irányvonalat: a csehektől mindig annyit kell követelni, hogy sose lehessen teljesíteni.²⁴

¹⁹ Uo. 83.

²⁰ Uo. 86.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Karsai Elek: A berchtesgadeni sásfészekről a berlini bunkerig. Tánácsics Könyvkiadó, Budapest, 1965, 45. A korabeli kifejezéssel a szudétanémetek játszották az „ötödik hadoszlop” szerepét.

²⁴ Ormos: i. m. 293.

A hitleri politika messzemenően kihasználta – és jelentősen eltúlozta – a szudétanémetek állítólagos sérelmeit.

Ennek megfelelően Henlein a párt 1938. április 23-án nyilvánosságra hozott programjában már autonómiát követelt a Szudéta-vidéknek. Május 28-án Hitler utasítást adott a Csehszlovákia elleni támadás előkészítésére (*Fall Grün*, a támadás tervezett időpontja október elseje).²⁵ A propaganda területén két konkrét feladatot jelölt meg: röpcédulákat a szudétanémetek hangulatának szítására, illetve röpcédulákat Csehszlovákia megfélemlítésére.

Augusztus 23-án német–magyar kormánytalálkozóra került sor Berlinben Horthy kormányzó részvételével, amelynek során – sikertelenül – próbálták rávenni a magyarokat a csatlakozásra a Csehszlovákia elleni akcióhoz. A magyar vezetők aggódtak, habár Hitler meg volt győződve: sem Franciaország, sem a kelletlenül fegyverkező Nagy-Britannia nem fog háborúba lépni Csehszlovákia érdekében (miközben a német tábornoki kar egyáltalán nem volt erről meggyőződve).²⁶

Időközben a *brit–francia nyomás* hatására a csehszlovák kormány bejelentette, hogy a Szudéta-vidék önkormányzatot kap. A Henlein-párt – berlini utasításra – újabb követelést támasztott: a kormány egyezzen bele a Szudéta-vidék *elszakadásába*.²⁷

1938. szeptember elején-közepén a brit politika – a katonai megoldás elkerülése érdekében – kiállt a Szudéta-vidék Németországnak történő átadása mellett, majd álláspontjuk támogatásáról szeptember 19-én meggyőzték a francia kormányt is. Végül közös erővel rábírták a csehszlovák vezetést a német követelés elfogadására. Chamberlain brit miniszterelnök szeptember 22-én Németországba utazott, hogy erről személyesen tájékoztassa Hitlert, aki azonban ingadozott a Szudéta-vidék illetve *egész Csehszlovákia* megszerzése között. (Bár szeptember 26-án nyilvánosan kijelentette, hogy a Szudéta-vidék az utolsó német területi követelés.)

Viszont hírek érkeztek a csehszlovák mozgósításról és bizonyos francia–angol katonai készülődésről. A patthelyzetet a szeptember 29–30-án Münchenben megtartott *négyhatalmi konferencia* „oldotta fel”. A konferencián Hitleren és Mussolinin kívül részt vett Daladier francia és Chamberlain brit miniszterelnök. Hitler – szokásos taktikájához híven – ismét megnövelte valamelyest a Csehszlovákiától követelt, népszavazás nélkül átadandó területet. Általánosságban szó esett magyar és lengyel területi igényekről is, illetve leszögezték, hogy a nemzetiségek ügyét is rendezni kell majd. A konferencia Hitler teljes győzelmével ért véget, a résztvevők Németország minden követelését elfogadták.

A *müncheni megállapodás* annak ellenére született meg, hogy a Szovjetunió komoly erőfeszítéseket tett Csehszlovákia megmentésére. Szeptember 17-én a prágai kormány kérdésére, hogy milyen álláspontra helyezkedik Moszkva egy német támadás esetén, a következő válasz született: a Szovjetunió a szerződés értelmében azonnali és tényleges segítséget nyújt Csehszlovákiának, ha Franciaország, híven a szerződéshez, szintén segítséget nyújt.²⁸ Mint láttuk, a nyugati hatalmak, Franciaország és Nagy-Britannia más utat választottak. A müncheni konferenciára egyébként meg sem hívták a Szovjetuniót, de ez még kimagyarázható. A nyugati vezetők legnagyobb szégyenére azonban Csehszlovákia képviselőit *sem hívták meg!* Velük a brit és a francia miniszterelnök csak a végeredményt közölte.

²⁵ Churchill: i. m. 88.

²⁶ Uo. 88–89.

²⁷ Karsai: i. m. 48.

²⁸ Uo. 49.

A megállapodás megítélése *eltérő* volt. Nyugaton sokan – politikusok és egyszerű emberek – lelkesen üdvözölték a béke „megmentését”. Voltak azonban ellenvélemények is, Winston Churchill kijelentését Karsai Elek idézi: Nagy-Britanniának és Franciaországnak választania kellett a háború és a becstelenség között. A becstelenséget választották, és ezért nem fogják elkerülni a háborút.²⁹

CSEHSZLOVÁKIA FELDARABOLÁSA

A szudéta kérdés tehát megoldódott, az „*utolsó* német területi követelés” teljesült. Hitler étvágya azonban nem csillapodott.

Még a müncheni megállapodás előtt a német vezérkar úgy számolt, hogy az ütőképes, korszerűen felszerelt cseh hadsereg térdre kényszerítéséhez, a határ menti erődítménylánc felszámolásához 35 hadosztályra lenne szükség. Ugyanakkor a Nyugati Fálnak is nevezett *Siegfried-vonal* még korántsem volt készen, védelmére pedig mindössze 13 hadosztály állt volna rendelkezésre, miközben a francia hadsereg 85 hadosztályt tudott ellene felvonultatni. Igaz, a versailles-i szerződés fegyverkezést korlátozó előírásainak semmibevétele, a Rajna-vidék remilitarizálása, illetve Ausztria megszállása esetén a nyugati hatalmak gyöngesége és pacifizmusa Hitler kezére játszott, de a tábornoki kar nem tudta elhinni, hogy *Hitler blöffje* negyedszer is sikerülhet. Szerintük ellenkezett a józan ésszel, hogy a katonai fölényben lévő szövetségesek cserben hagyják a hozzájuk kötődő és bennük bízó Csehszlovákiát. (Nem is beszélve a pánszláv érzéseket tápláló, Benes csehszlovák elnökkel jó viszonyt ápoló, ámde Németországgal korántsem szimpatizáló Szovjetunióról.)³⁰

Mint láthattuk, a tábornokokkal szemben ezúttal is Hitlernek lett igaza, ami tovább erősítette „zseniális intuícióinak” hitelét.

Az új csehszlovák államnak szembe kellett néznie Szlovákia erősödő önállósulási törekvéseivel, márpedig ezek a törekvések komoly szerepet játszottak Hitler terveiben. Aki egyébként három héttel München után már kiadta az új hadművelleti utasítást, amelynek lényegi pontja így hangzott: *A maradék Csehország elintézése*. A nyilvánosan hangoztatott indok pedig a jól bevált szöveg volt arról, hogy a csehek elnyomják a még ott maradt német kisebbséget, a Német Birodalom pedig nem tűrheti „véreinek sanyargatását”.

1939. január 30-án, hatalomra kerülésének évfordulóján Hitler a Reichstagban bejelentette: úgy döntött, hogy egyszer s mindenkorra, gyökeresen megoldja a szudétanémet kérdést.

1939. március 10-én a csehszlovák kormány elmozdította a nácizmussal szimpatizáló Tiso szlovák elnököt és utasítást adott a szlovák autonómiáért küzdő félkatonai fegyveres szervezet, a Hlinka-gárda lefegyverzésére. Három nappal később Tiso már Berlinben járt „eligazításon”, március 14-én pedig Pozsonyban *kikiáltotta* Szlovákia elszakadását Csehországtól. Ugyanazon a napon Hácha csehszlovák elnök meghívást kapott Berlinbe, ahol a német vezetők közölték vele, hogy a cseh sajtó túrhetetlenül németellenes hangvétele miatt és a német kisebbség elnyomása okán 15-én hajnalban a német csapatok *bevonulnak* Csehországba. Hácha a vérontás elkerülése végett kénytelen volt aláírni a független Csehszlovákiát *megszüntető* jegyzőkönyvet. Megszületett Cseh- és Morvaország, amely gazdaságilag beépült a Német Birodalomba, a későbbiekben pedig Cseh-Morva Protektorátusként képezte részét a birodalomnak. És megszületett a fasiszta bábállam Szlovákia.

²⁹ Uo. 57.

³⁰ Churchill: i. m. 89.

Megjegyzés: Csehszlovákia feldarabolásából Magyarország is kivette a részét, de ennek taglalása nem képezi jelen tanulmány tárgyát.

LENGYELORSZÁG (SZILÉZIA, MEMEL-VIDÉK)

A versailles-i szerződés előírta, hogy (Felső-)Szilézia lakossága 1921-ben *népszavazáson* döntsön a terület hovatartozásáról, a hultschini körzet kivételével, amelyet a Népszövetség Csehszlovákiának ítélt. A bizonytalan sorsú sziléziai területet Csehszlovákia 1919-ben megpróbálta katonai erővel „bebiztosítani”. A békeszerződés nagyköveti tanácsa 1920 nyarán *felosztotta* a területet Csehszlovákia és Lengyelország között. Lengyel nacionalisták három felkelést is kirobbantottak (1919 augusztusában, 1920 augusztusában, majd 1921 június–júliusában). A Népszövetség a területet újra felosztotta. A keleti részt (Felső-Sziléziát) – noha a lakosság többsége a Németországhoz tartozás mellett szavazott – *Lengyelországnak ítélték* (Sziléziai vajdaság). A többi terület Németországhoz került. 1938 októberében – a müncheni egyezmény értelmében – 906 km² Csehszlovákiától Lengyelországhoz került, utóbbi azonban egy évig sem örülhetett a „zsákmánynak”.

Már 1938 októberében megkezdődött a „szudéta kérdés megoldása” *utáni* lépések előkészítése. Ribbentrop külügyminiszter „csereajánlatot” tett a lengyel kormánynak: egyezzenek bele *Danzig szabadállam* „visszatérésébe” a Német Birodalomba és egy *területen kívüliséget élvező*, egy kilométer széles, autót és vasút építésére alkalmas sáv átengedésébe Németország és Danzig között. Ennek fejében Németország garantálná a lengyel határokat, 25 évre meghosszabbítaná a lengyel–német megneptámadási egyezményt és hajlandó lenne egységes politikát kialakítani a Szovjetunió ellen. A lengyel kormány válasza negatív volt.

1939. január 5-én Beck lengyel külügyminiszter németországi látogatása során Hitler megismételte az ajánlatot. A lengyel álláspont változatlan maradt. Március 21-én, a prágai bevonulás után hat nappal Ribbentrop – ezúttal lényegesen határozottabb formában – újra felvetette a danzigi kérdést. Az aktualitást az adta, hogy „megoldást nyert” a Lengyelország északkeleti határánál található ún. *Memel-vidék* kérdése.

Az első világháború után a Memel folyótól északra elterülő 2400 km²-nyi területet függetlenné váló Litvánia magának követelte. A 150 ezer lakos döntő többsége német nemzetiségű volt, ezért az antanthatalmak a litván követelést elutasították. A terület így átmenetileg az antant *ellenőrzése alá* került. A különleges státuszról szóló döntés előkészületei alatt, 1923-ban Litvánia elfoglalta a területet, a helyzetet az antant elfogadta azzal a feltétellel, hogy a terület speciális autonómiát fog élvezni.

A németek egy országban való egyesítéséről és a német kisebbség kiszolgáltatott helyzetéről szóló szokványos propagandakampány után a német kormány 1939. március 20-án *ultimátumot* intézett a litván kormányhoz. Eredményesen, minthogy március 22-én Litvánia és Németország *megállapodást* írt alá a Memel-vidék és a Német Birodalom egyesítéséről. Ez fokozta a lengyel aggodalmakat.³¹

Március 23-án – a figyelmeztető jelek ellenére, bízva a nyugati hatalmak támogatásában, és mellesleg alaposan túlbecsülve a lengyel hadsereg erejét – Lengyelország elutasította a Danziggal kapcsolatos német követeléseket.

1939. április 28-án Hitler beszédben válaszolt Roosevelttel amerikai elnök azon felhívására, miszerint a felmerülő konfliktusokat kizárólag békés, tárgyalásos úton oldják meg. A német

³¹ Részletesebben lásd például Karsai: i. m. 73–75.

vezető – korábbi nyilatkozataitól eltérően – most ridegen elutasította a felhívást, egyidejűleg pedig felmondta az 1935-ben kötött brit–német flottaegyezményt és az 1934-es lengyel–német megneemtámadási szerződést. Viszont a Lengyelország megtámadásáról keringő híreket a „világsajtó kitalálásának” minősítette.³² Időközben pedig, április 3-ától már folyt a támadás tervének (*Fall Weiss*) pontosítása szeptember elseji céldátummal. Április 11-én Hitler részletes utasítást fűzött a tervhez, amelynek lényegi pontja így hangzott: „A cél az, hogy a lengyel véderőket szétzúzzuk, és Németország védelméhez megfelelő helyzetet teremtsünk Keleten. Danzig szabadállam [...] német birodalmi területnek nyilvánítatik. Az a feladat áll előttünk, hogy kiterjesszük az élettért Keleten...”³³

Hitler ekkor már nem számított arra, hogy *háború nélkül* elérheti célját. Viszont Németország az eddigi eredmények, megszerzett területek birtokában óriási potenciállal és jelentős stratégiai pozíciókkal, hadserege pedig iszonyatos csapásmérő erővel rendelkezett (csupán a példa kedvéért: több mint négyezer harci repülőgéppel). A Német Birodalom felkészült a háborúra, nem úgy, mint a vele szemben álló országok.

Természetesen a német vezetés kezére játszott a Szovjetunióval augusztus 23-án megkötött német–szovjet barátsági és megneemtámadási egyezmény (a *Molotov-Ribbentrop-paktum*), amelynek előzménye, hogy Moszkva eredménytelenül ajánlotta fel egy brit–francia–szovjet megállapodás megkötését Lengyelország megmentése érdekében. Ennek részletezése azonban nem tartozik jelen tanulmány tárgykörébe.

Időközben pedig – elsősorban a Berlinből jövő utasítások hatására – nőttön-nőtt a feszültség Danzigban. A náci szabadcsapatokat állítottak és fegyvereztek fel (ismét az „ötödik hadoszlop”). Forster, a danzigi náci párt vezére viszont álnok módon kijelentette, hogy német részről nem fog történni semmi, ami összeütközést provokálhatna.

Ugyanakkor Hitler nem habozott megragadni minden szalmaszálat, hogy esetleg mégis éket verhessen Lengyelország és szövetségesei közé. A brit kormány ugyan augusztus 22-én deklarálta, hogy minden körülmények között teljesíti Lengyelország iránt vállalt kötelezettségeit, amelyeket a néhány hónappal korábban véglegesített brit–lengyel megállapodás tartalmazott. Hitler viszont három nap múlva közölte, hogy szeretné a háborút Nagy-Britanniával elkerülni, és ha „megoldódik” a német–lengyel probléma, nagy, átfogó rendezési tervvel fog a brit kormányhoz fordulni. Egyidejűleg a lengyeleket arról győzködték berlini politikusok, hogy minden probléma alapja a brit–lengyel megállapodás, amelynek felmondása esetére közvetlen lengyel–német tárgyalásokat ajánlottak. (Viszont az üzenetek idején, augusztus 29-én a Wehrmacht egységei bevonultak Szlovákiába, és elfoglalták a kiinduló stratégiai pontokat.) És végül az *álnokság* újabb bizonyítéka, amit Hitler közölt a katonai parancsnokokkal augusztus 22-én: „A háború megkezdéséhez majd én adom meg a propagandisztikus indokot, teljesen egyre megy, vajon hihető-e vagy sem.”³⁴

Augusztus 31-én Mussolini levélben fordult a francia és a brit kormányhoz, amelyben szeptember 5-ére *nemzetközi* (brit–francia–német–olasz–lengyel) *konferenciát* javasolt. A javaslatot – szeptember elsején, amikor már érkeztek a hírek a német támadásról – pozitívan fogadta a francia kormány, és nem zárkózott el a brit kormány sem. Szeptember 2-án délből Hitler jelezte, hogy *nem zárkózik el* az öthatalmi értekezlet gondolatától!

Szeptember elsején hajnalban viszont a német csapatok már átlépték a lengyel határt, bombázták a lengyel városokat, megtámadták és ágyúzták a lengyel kikötőket, és az első

³² Uo. 77–79.

³³ Uo. 83.

³⁴ Idézi Karsai: i. m. 96.

órákban elfoglalták Danzigot. A világ megtévesztésére tett kísérletek azonban folytatódtak. Szeptember 2-án a sajtó még úgy fogalmazott, hogy a helyzet *nem minősíthető* háborúnak, csak büntetőakciónak, ún. visszaütési állapotnak.³⁵

Lengyelország sorsa *megpecsételődött*.

Szeptember 3-án Nagy-Britannia és Franciaország hadat üzent Németországnak. A német aggodalmakat megcáfolva azonban a francia hadsereg nem lendült támadásba. A nyugati fronton nyolc hónapon keresztül zajló harcselekmények *furcsa háború* néven kerültek be a történelembe.

KÖVETKEZTETÉSEK

Nekem nem áll rendelkezésemre arra vonatkozó információ, hogy Hitler ismerte-e az ókori kínai hadvezér, Szun-ce tanításait, bár ezt sem lehet kizárni. Mindenesetre politikusi, illetve katonai vezetői mentalitása, attitűdje azt sugallja, hogy – tudatosan vagy ösztönösen, de – követte a híres kínai gondolkodó bölcs tanácsait. Amint arra fentebb rámutattam, Hitler alapvető módszere volt *a blöffölés, a félrevezetés és a megtévesztés*, alapvető tulajdonsága a csalárdság, az álnokság. Itt szeretnék emlékeztetni Szun-ce egyik legfontosabb tanítására: Minden hadviselés a megtévesztésen és a meglepésen alapszik.³⁶ A kínai bölcs további tanításainak esszenciája, amelyet mintha egyenesen a hibrid hadviselés lényegének meghatározására fogalmazott volna meg, így foglalható össze: a legjobb háború az, amelyet *nem kell megvívni* (merthogy a kitűzött cél anélkül is elérhető).

Hitlernek a tényleges *területi nyereséggel* járó lépései, vagyis Ausztria megszállása (1938 márciusa), de különösen Csehszlovákia fokozatos bekebelezése (1938 ősze, illetve 1939 márciusa), majd a Memel-vidék visszaszerzése (1939 márciusa) mintha csak tanítani való példái lennének a hibrid hadviselési elmélet *átültetésének a gyakorlatba*. A háború kitörését közvetlenül megelőző hónapokban a Lengyelországgal szembeni viselkedés is a korábban bevált mintát követte (az irreális követelések, a zsarolás, a félrevezető nyilatkozatok, a túlhangsúlyozott sérelmekre való hivatkozások, a célország lehetséges szövetségeseinek leválasztására tett kísérletek, a célország destabilizálása, etnikai feszültségek szítása, demonstratív katonai lépések) mind-mind a *hibrid hadviselés* eszköztárába tartoznak. Az ún. Geraszimov-doktrínában megfogalmazott arányok (4:1 a nem-katonai eszközök javára) teljesültek, sőt túlteljesültek. És helytálló az a megállapítás is, hogy a katonai erő alkalmazására csak akkor kerül sor, amikor a többi eszköz használata már nem hozza meg a kívánt eredményt, vagy amikor a nemzetközi viszonyok azt célszerűvé teszik vagy indokolják. Nyilvánvaló továbbá, hogy az a „felfedezés” sem csak a 21. században érvényes, hogy ebben a hadviselési eljárásban a kezdeményező, támadó fél lehet az *erősebb*, hiszen ekkor a Német Birodalom mindegyik szomszédjánál összehasonlíthatatlanul erősebb volt.

Az akciók katonai erővel való alátámasztására pedig példák sokasága szolgál, amikor is az ígéretekkel, követelésekkel, tárgyalásokkal stb. egy időben (vagy azokat megelőzően!) Hitler már kiadta a parancsot az éppen soron következő áldozat elleni *hadművelet* tervének kidolgozására. Csak a körülmények alakulásától függött, hogy az adott hódítás „békés” bevonulás vagy éppen éles katonai akció formáját ölti.

³⁵ Uo. 38.

³⁶ Szun-ce: A háború művészete. Helikon Kiadó, 2015, 48.

Természetesen az akkori idők feltételrendszerében kell értelmeznünk például a propagandaeszközök alkalmazását, amikor is az internetet még a röpcédulák, a falragaszok és a sajtóorgánumok „helyettesítették”, és még nem is létezett a kiberhadviselés fogalma. Ugyancsak az akkori helyzetnek és viszonyoknak megfelelően kell kezelnünk például a *különleges műveleti erők* fogalmkörét, amelyek szerepét annak idején a rohamosztagok és a szabadsapatok játszották.

A tanulmány bevezetőjében megfogalmazott tételt (a hibrid hadviselés *nem új* eljárási mód, legfeljebb maga az elnevezés új) bizonyítottnak vélem. Az általam elemzett példák legalább annyira *illusztrálják* ezt az újnak titulált hadviselési módot, mint a Krím félsziget sokat emlegetett annektálása Oroszország által 2014-ben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Churchill, Winston: *A második világháború*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999.
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Athenaeum, Budapest, 1917.
- Geraszimov, Valerij: *Rolj nauki v predvigyenyii*. Vojenno-promüslennij Kurjer, 2013/8.
- Karsai Elek: *A berchtesgadeni sasfészekről a berlini bunkerig*. Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1965.
- Nemeth, William J.: *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. Monterey: Naval Postgraduate School, 06. 2002.
- Ormos Mária: *Hitler*. T-Twins Kiadó, Budapest, 1994.
- Rácz András: *Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában*. KKI-Tanulmányok, 2014. 10. 15.
- Simicskó István: *A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai*. Hadtudomány, 2017/3–4. http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2017.27.3–4.3
- Szun-ce: *A háború művészete*. Helikon Kiadó, 2015.